

Panji što život znače

napisao Marko Vučetić
snimili Zoran Badurina-Rumešić, Marko Vučetić

I me krajnjeg sjeverozapadnog dijela otoka Paga, izdužena kao tanko šilo (neki će ga usporediti s kažiprstom) zabodeno u Kvarnerić vjerojatno dolazi od Punta Loni, odnosno Punta Longa, Lunga, Lun. Hrvatsko stanovništvo taj naziv prevodi kao Koncilun, gdje konci treba dovesti u vezu s konec, kraj, na kraju. Petar Skok u svom opsežnu djelu *Slavenstvo i romanstvo na jadranskim otocima* (1950.) Lun izvodi od latin-

skoga leo, leonis = lav, ali ipak s napomenom o nesigurnosti takva nastanka imena za taj rt. No, prvi stanovnik Luna u pisanim dokumentima (arheoloških artefakata koji upućuju i na raniju naseljenost ima posvuda) spominje se tek 1653. godine, kada su rapski plemići dopustili Mateju Badurini da se naseli na njihovim tamošnjim posjedima kao najamnik, pastir, ali i kolon.

Matejeva osobita sorta

S nepobitnom sigurnošću može se zaključiti da je Matej Badurina na Lunu zakoračio u carstvo

masline. Carstvo je to divlje masline znanstveno-ga naziva *Olea europaea oleaster L.*, koju ponegdje duž našeg maslinarskog područja još nazivaju i mastrinka. Za biljku reći da je divlja, znači da se za razliku od njezina pandana (pitome, kultivirane) razmnožava, opstaje i širi u prirodi samostalno, samoniklo. I upravo je to najveće bogatstvo Luna i njegovih maslinika. Prvo upoznavanje s lunjskim maslinama dobio sam od dipl. ing. Ivice Peranića iz Novalje. Od njega sam doznao o pokušajima zaštite tih jedinstvenih maslinika, ali i problemima na koje se nailazilo. Svakako vrije-

Tisućljetni lunjski maslinici biološki su fenomen, antropološki znamen, mistično dubok krajobraz i nacionalna baština prve klase, zato je potpuno razumljiv napor mještana da ih zaštite i sačuvaju od ljudske pohlepe i gluposti

dan hvale jest pokušaj, od kojega se nije odustalo, da se pisanom riječi i slikovnim prilogom pokaže i našoj i stranoj javnosti što to otok Pag na svom izduženu rtu tako vrijedno ima. A to vrijedno krije se u svakoj maslini iznikloj iz koštice jer je time zasebna i jedinstvena životna kreacija prirode. Stoga, koliko god takvih maslina ima, svaka je drugačija, posebna genomskega koda. Kad se tome pridoda da opstanu samo one koje su dobro prilagođene životu i opstanku u određenim uvjetima, eto i jedinstvenosti cijeloga prirodnoga maslinika na Lunu.

A pred ulazom u Lun dočekat će vas novopostavljena informativna ploča s potrebnim informacijama, pa i o masliniku i najstarijoj maslini u njemu. Samo skretanje u maslinik označno je slabo uočljivim i ipak malim znakom.

Ima li u države pameti?

Divlja maslina raste na mjestu koje je odabrala sama, odnosno gdje je pao plod i iz koštice se razvio novi život. Lunjske se odlikuju velikom klijavašću, što je još jedna osobitost toga kraja. Ondje gdje započne svoj život, bori se s kame-

nom, ali i u njega se zaljubljuje te ga prigrli. Zavoli ga jer joj pruža hvatište i čvrst i siguran oslonac u nadmetanju s burom. Ipak, bura je svijeta, uvija, zakreće, naginje i prisiljava je na začuđujuće kreacije. To je još jedna osobitost tih maslinika. Takvih iskonskih maslinika teško je naći u kolijevci europske civilizacije, Sredozemlju. Stručnjaci koji su se uključili u pokret zaštite toga prirodnoga blaga tvrde da se nešto slično, ali samo slično, može naći u Izraelu i Grčkoj. Zašto je lunjskim maslinicima i maslinama potrebna zaštita? Od koga ih ili čega tre-

Branje maslina u lunjskim maslinicima istodobno je vrhunski estetski doživljaj, rekreacija i jedna od najboljih mogućih ponuda pašokoga agroturizma

ba štititi? Eh, duga je to priča koju mi polako u obilasku od masline do masline otkriva gospodin Zoran Badurina. Počevši još od prvog stanovnika toga kraja, Mateja Badurine, Lunjani su počeli cijepiti (navrćati) divlju s plemkama pitome masline, i to oblicom. Veće organizirano cijepljenje započelo je u 19. stoljeću i nastavlja se do danas. Kako su Lunjani u pravilu bili koloni (službeno ukinuće feudalnih odnosa Lun je dočekao tek 1946.), nisu bili vlasnici zemlje, a što iz neznanja, što iz nemogućnosti poslije se nisu uknjžili na zemlju na kojoj su uzgajali masline i tako ostadoše bez nje! Svaka maslina (panj) imala je i ima svog vlasnika (svaka maslina ima oznaku svoga vlasnika), ali zemlja iz koje raste pripada nekom drugom

vlasniku ili, još gore, državno je vlasništvo! Dok se Lunjani zbog međusobna dvojnog vlasništva ne zabrinjavaju, državno im vlasništvo stvara noćnu moru. Naime, *Program raspolaganja poljoprivrednim zemljištem u vlasništvu RH*, što je uvod u raspisivanje natječaja za davanje državnog zemljišta u koncesiju, smatraju Lunjani, dovest će u njihove maslinike nekoga kome nije stalo do maslina i ulja, već sjene tih stoljetnih stabala koja će čuvati nježne puti u ležaljka nekog mastodontskog turističkog naselja ili, tko zna, činiti zapreke na nekom golfskom igralištu. No, ipak se može očekivati da će u državnim tijelima pobijediti razum. Tome u prilog svakako je i nedavni posjet Lunu predsjednika RH Ive Josipovića, koji je barem nakratko sudjelovao u manifestaciji *Masline od Luna – početak berbe*, ali time i dao važnu poruku svima koji se moraju skrbiti za to nacionalno blago. Naime, prije koji mjesec “nepoznat netko” bagerom je iščupao i odvezao četiri višestoljetne masline, a drugama koje se brinu o baštini nije trebalo dugo da otkriju kako se iza tog biocida krije pomodarstvo domaćih novopečenih bogataša. Suočeni s time što našim maslinarima bezimena ljudi za sitniš nude otkup starih maslina na kojima prodajom mogu zaraditi od 5 do 100 tisuća eura, želimo svoju djedovinu staviti pod zaštitu kako nerazumni pojedinci ne bi zauvijek uništili stabla koja su Hrvate doče-

kala kada su došli u ove krajeve, upozorio je javno Želimir Badurina. Prodaja jednoga srednjovjekovnog drveta može omogućiti višegodišnju egzistenciju vlasnika pa lunjski maslinari ne imenuju i ne krive grješnika koji je za bagatel od 12 tisuća kuna po stablu izdao svoje naslijeđe.

U znaku olive

U ophodu maslinikom zastajkujući uz groteskne, ali oku umiljate, a duši umirujuće kreacije porazgovaravši koju riječ s beračima maslina, zatekla nas je noć pa se gospođa Danijela Badurina pomalo i zabrinula. Trebalo je još pokupiti kašete s maslinama koje su danas ubrane i odnijeti ih u uljaru, a ondje su bili svi koji su danas brali. Masline su izvagane i ostavljene da čekaju svoj red za preradu, a mi smo se spustili u Tov(e)rnele (romanski taberna u značenju krčma) na zasluženu čašicu. I kako to obično biva, začas smo bili okruženi mještanima. Bili su ondje Božidar, Tomislav, Vilibald, Ivica, a onda nije više bilo moguće pratiti tko dolazi. Nitko nije odlazio! U jednome trenutku stigao je i autobus pun studenata Agronomskog fakulteta iz Zagreba pod vodstvom prof. dr. sc. Đanija Benčića, koji se inače aktivno uključio u zaštitu lunjske masline kao globalnog rariteta, a, evo, i svoje studente upućuje na taj put. Priče o maslini ubrzo su zamijenjene kulinarским specijalitetima, a nije dugo trebalo čekati

ni pjesmu. Pjevalo se o moru, maslini, kamenu i drači i, dakako, o voljenoj Dalmaciji i Hrvatskoj. Pitanje je je li bilo dovoljno glasno da Hrvatska i čuje ljubav tih ljudi. S uzdizanjem jutarnjeg sunca i uz okrepnjujuću kavu opet smo se vratili maslinama! Čavrljajući u ugodnu društvu s Danijelom i Zoranom, pribilježio sam još mnoštvo podataka o maslinama i Lunu. Danijela će i samozatajnog Zorana pohvaliti kao idejnog i stvarnog kreatora već spomenute internetske stranice, a on će dodati i zasluge cijele Ekološke udruge „Maslina“, koja je osnovana 5. lipnja 2001. godine radi okupljanja zaljubljenika u Lun i djelovanja u što više društveno korisnih i ekoloških akcija. U Lunu još djeluju Udruga lunjskih maslinara i Zadruga lunjskih maslinara. Sve u znaku maslina.

Ne prodaj se, sine!

Jutarnja šetnja po Tovrnelama otkriva pitomu uvalu gdje, istina, nema baš puno vezova za nautičare, ali za one koji odluče doći vidjeti lunjski maslinik uvijek će se naći vez. Teško je ne zamijetiti po uvali brojne kamenice koje su nekada služile za čuvanje maslinova ulja i bilo bi dobro i njih urediti i primjerenije postaviti, slično kao što je učinjeno s mnogim mlinskim (za masline) kamenovima koji ostadoše kao spomenik maslinarske povijesti toga kraja. Prema istraživanjima koja su obavljena pod vodstvom dr. sc. Karmela Poštenjaka dio lunjskih

maslina spada među najstarije na svijetu. Na približno 23 ha raste oko 80.000 maslina među kojima se oblicima i veličinom izdvaja oko 1500 stabala oblice cijepljene na divlju maslinu. Dio toga područja još je 1963. godine zaštićen i proglašen botaničkim rezervatom. Najstarija je maslina u izvrsnoj kondiciji, a ima tek „sićušnih“ oko 1500 godina. Kolika su to stabla ili, kako bi Lunjani rekli, panji, neka slikovito posluži podatak dobiven od Ivce Badurine Pavičića, koji je prošle godine s četveročlanom obitelji dva dana brao plodove samo na jednome panju, a nabrali su 650 kg. Usput spomenimo da je zbog visokih stabala i bujne krošnje istodobno na jednome panju prislonjeno i nekoliko skala, a berači se međusobno go-

tovo i ne vide. Nažalost, događaju se i padovi koji ne završavaju uvijek baš najbolje. Ipak, ne treba zaboraviti, pravo bogatstvo krije se u divljoj maslini. Kako je ona ondje jedinstvena i samoobnovljiva, moguće se u njoj i krije ulje jedinstvene kakvoće, što bi mogao biti prepoznatljiv lunjski brend. Zato su znanstvenici, istraživači zamolili Lunjane da do konačnog završetka istraživanja i zaštite ne cijepi divlje masline, već ih ostave da donesu svoj plod i pokazu svoju kakvoću ulja. Jutrom su Tovrnele i Selo (Lun) pusti, svi beru masline. Crkva sv. Jerolima otvorena, ali bez vjernika, a na oglasnoj ploči uz raspored vjerskih obreda i dvije pjesme: *Ne prodaj, sine, zemlju i Maslina*. Znakovito! I pametnom dosta! ↓

